

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

С. В. Федоренко

*к. т. н., провідний інженер відділу з підготовки
виробництва, ВАТ "ДАК" "Автомобільні дороги України"*

Формування ринкової системи господарювання в Україні пов'язане із зростанням підприємницької активності у всіх сферах економіки. Один з перспективних напрямів створення конкурентно-ринкового середовища — розвиток малого підприємства. Мале підприємство вважається найбільш динамічним елементом в структурі господарської діяльності.

Малі підприємства мають багато переваг, які активно впливають на економічні і соціальні перетворення в державі. Але підприємства малого бізнесу працюють нестабільно. Діяльність малих підприємств більш піддається негативним змінам, які відбуваються в економічному і політичному середовищі країни, ніж діяльність великих підприємств.

Проблема становлення і розвитку малого бізнесу в постсоціалістичних країнах набуває особливої актуальності, адже саме малий бізнес здатний ефективно вирішувати щонайгостріші економічні і соціальні проблеми економіки.

Підприємство — це особливий вид економічної активності (під якою ми розуміємо доцільну діяльність, направлену на отримання прибутку), яка заснована на самостійній ініціативі, відповідальності і інноваційній підприємницькій ідеї.

Економічна активність є формою участі індивіда в суспільному виробництві і способом здобуття фінансових коштів для забезпечення життєдіяльності його самого і членів його родини. Такою формою участі індивіда в суспільному виробництві є один суспільно функціональний обов'язок або їх комбінація, коли він виступає в якості:

— власника яких-небудь об'єктів, нерухомості та інше, які приносять йому постійний і гарантований дохід (власник підприємства або будинку, що здається в оренду, і т. д.);

— найнятого робітника, що продає свою робочу силу (токаря на заводі, вчитель в школі та ін.);

— індивідуального виробника (вільний художник, що живе на доходи від реалізації своїх творів, або водій, який використовує свій автомобіль як таксі і що живе на доходи від такої діяльності, і т. д.)

Підприємство характеризується обов'язково наявністю інноваційного моменту — будь-то виробництво нового товару, зміна профілю діяльності або заснування нового підприємства. Нова система управління виробництвом, якістю впровадження нових методів організації виробництва або нових технологій — це теж інноваційні моменти.

Метою підприємницької активності

є виробництво і пропозиція ринку такого товару, на який є попит і який приносить підприємцеві прибуток. Прибуток — це надлишок доходів над витратами, що отримуються в результаті реалізації прийнятого підприємницького рішення по виробництву і постачанню на ринок товару, по відношенню до підприємця виявляє, що не задовольняється або прихований попит споживача.

Роль держави як суб'єкта підприємницького процесу може бути різною залежно від суспільних умов, ситуації, яка склалася у сфері ділової активності, і тих цілей, які ставить перед собою держава.

Залежно від конкретної ситуації держава може бути:

— гальмом розвитку підприємства, коли вона створює умови, що несприятливі для розвитку підприємства або навіть забороняє його;

— стороннім спостерігачем, коли держава прямо не протидіє розвитку підприємства, але в той же час і не сприяє цьому розвитку;

— прискорювачем підприємницького процесу, коли держава веде постійний і активний пошук заходів по залученню до підприємницького процесу нових економічних агентів (нерідко така цілеспрямована діяльність держави викликає "вибух" підприємницької активності і приводить до "буму" підприємства).

Підприємство як особлива форма економічної активності може здійснюватися як в державному, так і в приватному секторі економіки. Відповідно до цього розрізняють:

- а) підприємство державне;
- б) підприємство приватне.

Державне підприємство є формою здійснення економічної активності від імені підприємства, заснованого:

а) державними органами управління, які уповноважені (відповідно до чинного законодавства) управляти державним майном (державне підприємство);

б) органами місцевої самоврядування (муніципальне підприємство).

Власність такого роду підприємств є формою відособлення частини державного або муніципального майна, приватне підприємство є формою здійснення економічної активності від імені підприємства (якщо воно зареєстроване як таке) або підприємця (якщо така діяльність здійснюється без найму робочої сили, у формі індивідуальної трудової діяльності).

Підприємницька діяльність, пов'язана з безпосереднім виробництвом товарів, може носити:

1) національний характер (національне підприємство);

2) інноваційний характер (інноваційна підприємницька діяльність, інноваційне підприємство).

Розвиток дрібного підприємства необхідний лише тому, що воно дає життя старим масштабним підприємствам і в союзі з ними отримує значну вигоду як для себе, так і для ринкової економіки в цілому. Про це говорять наступні цифри: у США на малий бізнес доводиться 34,9% чистого доходу, а в Японії 56,6% всієї продукції в оброблювальній промисловості проводять підприємства малого бізнесу.

Розглянемо причини ситуації, що склалася. У пресі, у спільноті фахівців, що вивчають малий бізнес, в середовищі підприємців фігурує перелік, в який входить близько двох десятків причин, що протидіють розвитку малого бізнесу в Україні. Серед них — недосконалі закони і правила, що швидко змінюються; надмірні податки; вузькість джерел фінансування; нерівні можливості в конкуренції з крупним номенклатурним бізнесом; всеосяжна корупція і рекет; відсутність підтримки або ж перешкода з боку держави (його органів); недорозвиненість інфраструктури (банки, зв'язок, інформація і тому подібне); професійна невідповідність самих підприємців і т. д.

Із спільних проблем, з якими стикаються бізнесмени всіх регіонів України в своїй повсякденній діяльності, виділимо наступні. Труднощі з реєстрацією відкриття власної справи займають в списках проблем останнє місце. Це зовсім не означає, що проблеми немає або що вона незначна. Звичайно, за 5 років масового розвитку малого бізнесу в Україні гострота її помітно зменшилася. Багато хто бажає почати бізнес, вже має в своєму розпорядженні необхідну інформацію про процедуру реєстрації, можуть отримати її в органах реєстрації, в консультант-індивідуалів. В спеціалізованих фірмах можуть надати зразки документів і необхідні поради. Проте за витратами часу, грошових коштів, нервових зусиль процедура реєстрації підприємства, що діє в Україні, все ще залишається громіздкою і надмірно ускладненою, особливо в порівнянні з тією, що діє в розвинених країнах. Досвід початківців і підприємців, що вже діють, показав, що 75% їх на перше місце серед інших проблем ставлять дефіцит фінансів. Власних капіталів більшість немає, банківські кредити даються на 2—3 місяці з високою процентною ставкою, а інших доступних джерел фінансової підтримки малого бізнесу в Україні неіснує. Приватні добродійні фонди відсутні, союзи і асоціації підприємців не мають в своєму розпорядженні засобів для кредитування малого бізнесу. Відомі лише чотири потенційно доступних джерела виділення фінансів:

1. Український фонд підтримки підприємства.

2. Державний інноваційний фонд;

3. Місцеві органи влади, які виділяють кошти безробітним для організації свого бізнесу;

4. Кошти місцевих органів влади, які надходять з відрахувань вартості приватизованих об'єктів.

Бізнесмени називають ще дві проблеми, які, на їх думку, мають суто місцеве походження, але, як показали обстеження по областях, досить типові для України. Це стосунки з податковою адміністрацією (63 % відповідей) і з банками (54%).

У 1993 р. засновується Державний інноваційний фонд і приймається довгострокова програма державної підтримки підприємництва. Але реальна допомога малому бізнесу на місцях — явище настільки рідке, що про початок позитивних змін в стереотипах поведінки чиновників говорити не доводиться. Спеціальних консультаційних пунктів, які могли б внести вагомий вклад до справи підтримки підприємців при місцевих органах державної влади поки немає.

Вельми гострою є проблема формування фінансової бази становлення і розвитку малого бізнесу. Для цього йому мають бути надані певні пільги. Це можуть бути пільги по оподаткуванню. Але податкова політика, що проводиться в нашій країні, не лише не ефективна, але економічно небезпечна. Вона йде врозріз із встановленою в світі практикою і сучасними світовими тенденціями розвитку економіки. Невиправдане високе оподаткування "вбиває" в Україні мале підприємництво (багаточисельні податки і побори нерідко залишають підприємству лише 5—10% отриманого прибутку). До теперішнього часу зроблені лише перші кроки в правовому і організаційному забезпеченні формування малого підприємництва як особливого сектору економіки України. Дієвої системи стимулювання утворення малих підприємств не існує, як немає і господарського механізму їх підтримки.

До нині залишаються складними взаємини бізнесу і податкової служби. Для малого бізнесу податкова служба все ще залишається, за великим рахунком, каральним органом. А ось стимулююча її функція виявляється дуже слабо. Не розроблена державна програма розвитку малих підприємств. На мою думку, комплекс першочергових заходів по розвитку малого підприємництва в Україні повинен здійснюватися за наступними напрямками:

- нормативно-правові;
- інформаційно-технічні;
- фінансово-кредитні;
- організаційні;
- кадрові і консультаційне забезпе-

чення;

— зовнішньоекономічна діяльність. Також в державній програмі мають бути відображені механізми грошово-кредитної, податкової, бюджетної і цінової політики, матеріально-технічного постачання, системи офіційних гарантій, які забезпечували б створення рівних стартових умов в розвитку підприємницької діяльності.

Хорошим стимулом для розвитку малого бізнесу в області стане проведення в Україні чемпіонату Європи по футболу в 2012 році. Область повинна прийняти близько 150 тисяч уболівальників і туристів. Це стимулюватиме розвиток готельного сервісу, туризму, екскурсійних послуг, транспорту, громадського харчування і т. д. В процесі підготовки до чемпіонату відкриється безліч найрізноманітніших можливостей для малого і середнього бізнесу. Варто лише мати бажання відкрити свою справу, думати над цим, шукати перспективні і вигідні пропозиції.

Щоб не бути голослівним, наведу яскравий приклад. У 2007 році "Модний журнал" м. Києв запровадив на своїх шпальтах міжнародний конкурс найкращих виробів з бісеру. Цей конкурс тривав цілий рік, і на початку 2008 року були визначені фіналісти. Їм було надано право участі у другій міжнародній виставці "Подарунків та декору", яка відбувалася у Міжнародному виставковому центрі" у м. Києві.

Спількою дизайнерів були визначені переможці (гран-прі, перша і друга премії та дипломи фіналістів).

Мені довелося поспілкуватися з однією із переможниць конкурсу (перша премія) Тітовою Інгою Анатоліївною.

З'ясувалося, що такий давно підзабутий вид "домашнього рукоділля" може бути справжньою інноваційною підприємницькою діяльністю.

Продукти, які виготовляються майстрами, можуть заходити широкий попит на ринку:

1. Українська ексклюзивна продукція.
2. Розробка та виготовлення тематичної сувенірної продукції на Євро 2012.
3. Виготовлення прикрас (як з бісеру, так і включаючи напівдорогоцінне каміння, стрази, шкіру та інше).
4. Задоволення попиту модельєрів та дизайнерів по оздобленню вишивкою, бісером елементів одягу.

А тепер найцікавіше. Які ж засоби виробництва, виробничі площі, устаткування і т.д. для цього потрібні? Відповідь проста — всього цього взагалі не потрібно.

Майстер може знаходитись у себе вдома, маючи на "озброєнні" тільки нитку з голкою та бісер, виробляти справжні шедеври.

А те, що це справжні шедеври, немає жодного сумніву. Яскравим підтвердженням тому є ті контакти, які

змогли налагодити фіналісти конкурсу бісеру. Багатьох майстрів до цього конкурсу взагалі ніхто не знав. І цьому є просте пояснення. Як розповіла мені фіналістка Тітова І. А., фіналісти брали участь у виставці безкоштовно, а якщо б кожна майстриня виявила бажання просто взяти участь у цій виставці як фізична особа, їй довелося заплатити близько 200 євро. Більшість на це неспроможна. На інших виставках ціни на участь більш помірні, але все одно занадто великі для такого роду діяльності.

В Москві, до речі, є така собі "Палата ремесел", яка саме і займається організацією усіляких заходів для популяризації різних видів народної творчості. Кожний місяць походять по декілька виставок, ярмарків, презентацій. Саме для майстрів ціни на участь дуже помірні.

Чому ж те саме неможна зробити в Україні? Не зрозуміло. Все ж так просто навчи людей, дай їм голки та бісер та нехай працюють вдома за своїм столом.

Таким чином можна вирішити задачі:

1. Робота для людей з обмеженими можливостями.
2. Робота для пенсіонерів.
3. Робота для матерів з маленькими дітьми.
4. Робота для студентів, як додатковий дохід.
5. Залучення дітей і таким чином відволікання їх від вулиці.
6. Перспектива для депресивних територій.

Здавалося б, все ясно. Але, на жаль, наша країна не надає відповідної уваги таким джерелам забезпечення доходів громадян та поповнення бюджету.

Держава намагається будувати заводи, порти та інше, що потребує значних коштів, часу, та й прибуток почне приносити теж не так швидко. Податкова політика теж не адекватна. Неможна обкладати однаковим податком тих, хто займається пошивом з натурального хутра, та тих, хто виготовляє прикраси з бісеру. Тому і тримається все на энтузіастах. До речі, багато таких ентузіастів є іноземцями. Вони вишукують творчих та талановитих майстрів, праця яких з часом стає надбанням різних бутіків та будинків мод за кордоном.

